

A BUNYEVÁCOK RITUÁLIS BORFOGYASZTÁSA

Azt senki sem tudja, hogy kezdődött, de a legrégebbi írásos források is megemlékeznek a borról. Már az Ószövetségben is megemlékeznek az első szőlőművelőről, Noéről, aki szőlőtőkét ültetett. Annyi bort ivott a legenda szerint, hogy meztelenül feküdt a sátrában. Hogy mikor volt ez pontosan, nem tudjuk, csak sejtethetjük, mert Noé a vízözönt követően még 350 évig élt, összesen 950 évet. A görög-római mitológiában is megemlékeznek a borról, Dionüszoszról, illetve Bacchusról, az írásos források időszámításunk előtt 3500-ból ismereteseek, tehát már korábban is tisztelték. Egyes források szerint a ógörög Dionüszosz, az egyiptomi Nap, illetve a termékenység istenével, Ozi-risszal hozható kapcsolatba, a rómaiak boristene Bacchus volt. A mitológiában arról is olvashatunk, hogyan ismeri meg a szőlőből préselt nedűt Dionüszosz.

Már a régi görögök külön ünnepeket szerveztek a bor istenének tiszteletére, az őszi volt Ambrosziusz, míg a márciusban voltak a vidám ünnepek, ahol az első drámákat is előadták. Már ebben az időben figyelmeztettek a mérsékletes ital fogyasztásra, az ógörög szólásmondás „Meden agan”, ami annyit jelent, hogy mindet mértékkel, ebben az időben keletkezett.

Ha a borról szólunk, Homéroszról is meg kell emlékeznünk, az Odisszeában a bort 120 alkalommal említik. Augustus császár költője, Horatius is arról szól Homérosz kapcsán, hogy a „Bort szerető Homéroszt cserbe hagyta a bor hiánya (Laudibus arguitur vini vinosus Homerus)”.

Hippokratész (K. e. 460–377) a szervezet erősítésére ajánlotta a bor fogyasztását. Bevezetőkben csak néhány ókori forrást említettünk a bor fogyasztásáról.

A SZENTÍRÁS A BORRÓL

A Bibliában 235 alkalommal emlékeznek meg a borról. A kivonulás könyvében olvasható, hogy a napi égőáldozat bemutatásánál is használtak bort, (Kv. 29:40), a vendégeket is borral kínálták (Sámuel I. 1:22, 10:3.) valamint felüdülését szolgálja a pusztai vándornak (Sámuel II. 16:2.) Ugyanakkor a Biblia a mértékletes ital fogyasztásra is tanít, arra, hogy mikor szabad inni, hogyan kell őrizni, még az imádságokba is beleszövi. Most csak Sirák könyvéből idé-

zünk: „A bor vidámság és öröm a szívnek, / ha kellő időben megfontoltan isszák” (Sir. 31:28).

Az emberiség összetartozását is segítette a bor. Ennek a jegyében ivott Jézus, és ezért is ítelték el. Erről így emlékezik meg Szent Lukács: „Mert eljött Keresztelő János, kenyeret nem eszik, bort nem iszik, s azt beszélik róla, ördöge van. Eljött Emberfia eszik is, iszik is. Azt mondják rá, lám milyen falánk, iszákos ember, a vámosok és a bűnösök barátja.”) Lukács 7: 33-34.) Jézus életének utolsó napján, Jeruzsálemben az utolsó vacsorán mondta a következő üzenetet: „Aztán fogta a kelyhet, hálát adott, így szólt: »Vegyétek, osszátok el magatok közt. Mondom nektek: nem iszom a szőlő terméséből addig, amíg el nem jön az Isten országa.«” (Lk. 22: 17, 18) Ez az üzenet ismétlődik meg minden szentmisén, amikor a pap összekeveri a bort és a vizet, amely Jézus emberi és isteni voltára emlékeztet.

A RÓMAIAK ÉS A BOR

A régi rómaiak ismert borászok voltak, és szerették a jó bort. A szőlőtermesztéssel is ők ismertették meg az egykori birodalom lakóit. A régi latin szállóigék is a bor dicséretéről szólnak:

Az idősebb Plinius: Veritas attributa vino est. Az igazság a borból hallatszik.

Tacitus mondása: In vino veritas – Borban az igazság. A régi népi bölcsesség: Vina bibunt homines, aninantia cetera fontes. Az emberek bort, az állatok vizet isznak.

Számtalan könyvet írtak már a szőlészetről, borászatról, talán többet is, mint a többi élelmiszerről, ami arról tanúskodik, hogy hasznos az emberiség számára: fölvidítja. Enyhíti bánatát, sőt még beszédessé is teszi. A többi élelmiszernek nincs annyi elárúsítóhelye, mint a bornak: kocsmák, csárdák, borpincék stb.

Hogy mennyire hasznos a bor fogyasztása, azt a karthauzi szerzetesek is igazolják. A világ talán legszigorúbb rendjének tagjai vegetariánusok, naponta csak kétszer esznek, ebédelnek és uzsonnáznak, ha viszont valaki megbetegszik közülük, az vacsorára egy darab kenyeret és egy pohár bort kap.

Sorolhatnánk még a művelődéstörténeti példákat a bor hasznosságáról, de ezúttal a bunyevácok kultikus borfogyasztását szeretnénk ismertetni, amikor nemcsak az ivás kedvéért ittak.

A BUNYEVÁCOK ÉS A BOR

A bunyevácok már őshazájukban, a mai Hercegovinában is foglalkoztak borászattal. A mai szabadkai határban a homokon: Kunbaján (a mai Skenderovo), Csikérián, Tavankuton, Kelebián és Radanovácon folyamatosan foglalkoztak szőlészettel. Ahogy növekedett Szabadka lakóinak száma, úgy gyarapodott a szőlőskertek területe. A bunyevácok szerették a homoki borokat, különösen a kövidinkát és a kadarkát. Itták szükségből is, addig, amíg be nem rúgtak, de néhány jeles nap elképzelhetetlen a rituális bor fogyasztása nélkül.

GYÜMÖLCSOLTÓ BOLDOGASSZONY, MÁRCIUS 25.

Gyümölcsoltó Boldogasszony napján jelentette a Szűzanyának Gábrriel arkangyal, hogy megszállta a Szentlélek, és fia fog születni. Ez az emberiség legszebb üzenete. Ez a parancsolt ünnep a nagybőjt idejére esik. A bunyevácok

a régi időben szigorúan böjtöltek, ami azt is jelentette, hogy nem ittak és nem dohányoztak. Az ünnep szigorú dologtiltó nap. Csak a jószágokat etetik meg. A böjt idején, mivel nem fogyasztottak nehéz ételeket, nem is dolgoztak, ezen a napon néhány pohár bort megittak, ami a fejükbe szállt, ahogy a nép mondta, a bor vérré vált bennük. Ezért úgy tartják, hogy ha ezen a napon néhány pohár bort megisznak, akkor egész esztendőben egészségesek és erősek lesznek. Erre a legalkalmasabbnak a sillert és a kadarkát tartották, de ha épp nem volt a családnak ilyen bora, akkor más fajtát is ihattak.

Ezen az ünnepen természetesen misére mentek, csak utána iszogattak, hogy a bor vérré váljon szervezetükben. Sokan a nagy ünnep tiszteletére alaposan berúgtak, ami természetesen nincs kapcsolatban az ünnepi liturgiával, csak egy alkalom, hogy a böjt idején igyanak. Ezt a szokást napjainkban is gyakorolják a bunyevác családok.

SZENT MÁRTON, NOVEMBER 11.

A szüretet többnyire mívában végezték, ilyen munkának számított a szőlő préselése is. Szent Márton napjára tisztul le a rámpás. Mivel a keresztény tanítás szerint a bor isten ajándéka, ezért így is viszonyulnak hozzá. Emiatt ünnepelek meg azt a napot, amikor felnyitják az újbort tartalmazó hordót. A gazda elhívja a barátait, hogy közösen vizsgálják meg a hordók tartalmát. Az asszonyok kenyeret sütöttek, előkészítették a sós túrót, sonkát, erre az alkalomra még egy kevés kulent is félretettek. És a jó falatok mellett azután addig kóstolgatták, értékelték a bort, míg végül nótára nem fakadtak. A nagyobb pincékben még zenészek is voltak, ezért a bor értékelése jó ideig eltartott. Gyakran paprikást is főztek, hogy az újbort alaposan értékelhessék.

MATERICA, ADVENT HARMADIK VASÁRNAPJA

A bunyevácok legszebb, legkedvesebb ünnepe. Advent harmadik vasárnapján ünneplik az édesanyákat, az anyaságot, Isten legszebb ajándékát. Egyben megemlékeznek az Istenanyáról, a Szűzanyáról is. Ez az ünnep a mi vidékünkön csak a bunyevácoknál ismert. Ne sértődjenek meg azok, akik ünneplik a nők napját, de a Materica ünnepélyességével, meghittségével össze sem hasonlítható.

A reggeli után a gyerekek végigjárták a szomszédokat, rokonokat, ismerősöket, hogy köszöntsék az asszonyokat. Még az ismeretlen gyereket is szívesen fogadták. A köszöntőket megajándékozták: almával, dióval, aszalt szilvával. A rokon gyerekeknek olyan almát adtak, amelybe egy fémpénzt is beleszúrtak. Az ötvenes évekig a tíz év körüli fiúknak egy pohár bort is adtak, a pohár alján ugyancsak volt pénz. A gyerekeknek néhány pohár bor is megártott, emiatt az idősebbek jót nevettek, hogy nem forog a nyelvük, nem tudnak beszélni. Manapság a szokásnak ezt a részét már nem gyakorolják.

BUKARICA

Karácsony napján a bunyevácok nem járnak vendégségbe. A második nap Szent István napja, amely közkedvelt név a bunyevácoknál. Ha nincs Stipan a családban, akkor van a rokonságban, a szomszédban vagy a barátok között, őket illik felköszönteni. A köszöntőt mondók egy teli üveget, bukaricát vittek magukkal. Hogy a butykost ne vigyék csak úgy meztelenül, ezért régebben sültliba, napjainkban csirkecombbal dugják be, hogy a gazdának, mielőtt meg-

húzza az üveget, legyen egy kevés alapja az iváshoz. Ha az üvegnek szűk volt a nyaka, akkor a libacombot az üveg mellé kötötték.

Az ünnepelt jól meghúzta az üveget, vele együtt a vendége is. Majd kiöntötte a bort, helyébe újat öntött, hogy ne keveredjen. A vendég pedig folytatta az útját a következő Stipanhoz. Hogy milyen eredményesen, azt a következő szólásmondás igazolja: No az kész van, az is vitte a butykost. (Taj je gotov. Nosio je bukaricu.)

Ez a szokás a régi hagyományok közé tartozik, a bukarica eredetileg fapoharat, illetve kéregpoharat jelentett.

SZENT JÁNOS NAPJA, DECEMBER 27.

Ezen a napon a bunyevác szőlősgazdák megszenteltették az újbort. Erre az ünnepségre természetesen meghívták a rokonokat és a szomszédokat. A szentelés után meg is próbálták a bort, ami kimaradt, a hordóra öntötték, hogy ne ártson meg annak, aki inni fogja. Ezen a napon is sok jókedvű ember volt a városban.

TROJANICE

Így nevezik a hármast is a bunyevácok, de mást is. Amikor még ezen a vidéken a törökök uralkodtak, és sanyargatták az itt lakókat, a népnek csak az maradt, amit eldugtak a töröktől. Különösen a lányok voltak veszélynek kitéve. Sok anya elsíratta a lányát, az anyósok a menyüket, mert a török útonállók elrabolták a lányokat. Ezért a nők napközben nemigen jártak kint. Nagy veszély fenyegette a lakodalmas menetet, mert nem biztos, hogy a menyasszony eljutott az édesanyjától az anyósáig. A lakodalmakat a régi elbeszélések szerint éjjel tartották. Hogy biztonságosabb legyen a lakodalmas menet, a menyasszonyra a két vőfély vigyázott. Gyakran megtámadták a törökök a lakodalmas menetet, ilyenkor a vőfélyek védték meg a menyasszonyt, még az életük árán is. Ezért nagy volt az öröm, amikor megérkeztek a vőlegényes házhoz. Ezért, amikor megérkeztek, három pohár bort ittak: három pohárból. Az elsőt az új asszony egészségére, a másodikat az első vőfély tiszteletére, a harmadikat pedig a másodikéra.

Napjainkban is a régi idők emlékére a menyasszonyt a házból a vőfélyek vezetik ki, ők őrzik egészen a templom bejáratáig. Természetesen, a menyasszony érkezését trojanicával ünneplik. Trojanicát azonban a násznagy, a koma tiszteletére is isszák. Mindig három pohárból isszák, vagy jó három kortyot az üvegből. Aki nem szokott az iváshoz, azt bizony gyorsan a földre teríti ez a régi szokás, s megmutatja ki a legény a gáton, ki az, aki a menyasszony tisztelességeért harcol.

Régebben a bort cserépkancsóból itták, vagy pedig decis poharakból.

Hogy mennyire megbecsülték asszonyaikat a bunyevácok, azt a következő közmondás is alátámasztja: A bor jót tesz az asszonyokkal, ha azt a férfiak isszák. (Vino čini dobro ženama, pogotovo kad ga piju muškarci.)